

References

1. Abashyna N. S. Rozvytok kliuchovykh zhyttievych kompetentsii cherez metod proektiv / Kerivnyk avtorskoho kolektyvu – dyrektor litseiu mizhnarodnykh vidnosyn # 51 S. M. Shevtsova. Naukovyi kerivnyk i redaktor – kand. istor. nauk I. H. Yermakov // Metod proektiv: tradytsii, perspektyvy, zhyttievi rezultaty: Praktyko-zoriientovanyi zbirnyk. – K. : «Departament», 2003. – S. 257-258.
2. Havryliuk O. A. Formuvannya profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv muzyky u pedahohichnykh koledzhakh do khudozhno-tvorchoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk : [spets.] 13.00.04 «Teoriia i metodyka prof. osvity» / O.A. Havryliuk. – Vinnytsia, 2019. – 294 s.
3. Haluziak V. M. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv u konteksti osobystisno zoriientovanoho pidkhodu / V. M. Haluziak // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni M.Kotsiubynskoho. Serii: «Pedahohika i psykholohiia». Vypusk 42. Chastyna 2. – Vinnytsia, 2014. – S. 162-169.
4. Horbenko O. B. Metod khudozhno-tvorchykh proektiv u formuvanni muzychno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky. URL : http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_56/54.pdf.
5. Hurevych R. S. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv v osvitho-informatsiinomu seredovyschi zakladiv vyshchoi osvity zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii : [monohrafiia] / R. S. Hurevych, M. Yu. Kademiia, V. M. Boichuk, H. B. Hordiichuk, L. L. Konoshevskiy, O. L. Konoshevskiy, N. R. Opushko, O. V. Shestopal ; za red. akademika NAPN Ukrainy R. S. Hurevycha. – Vinnytsia : TOV Firma „Planer”, 2019. – 564 s.
6. Hurevych R. S. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv / R. S. Hurevych, O. M. Skypyi // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy // Zb. nauk. pr. – Vyp. 21 / Redkol.: I. A. Ziazun (holova) ta in. – Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2009. – S. 33-36.
7. Yermakov I. Kompetentnisnyi potentsial proektnoi diialnosti / I. H. Yermakov // Proektna diialnist u shkoli / uporiadn. Holubenko. – K. : Shkilnyi svit, 2006. – S. 5-18.
8. Zaderei O. A. Metod proektnoi tekhnolohii ta yoho zastosuvannia na zaniattiakh ukrainskoi movy ta literatury / O. A. Zaderei. Elektronnyi resurs. – Dostup do resursu : <https://olgazaderey.nethouse.ua>static>doc>.
9. Kobernyk O. M. Urok trudovoho navchannia v umovakh proektno-tekhnolohichnoi systemy / O. M. Kobernyk // Trudova pidhotovka v zakladakh osvity. – 2006. – # 1. – S. 2-5.
10. Kremen V. H. Problemy yakosti ukrainskoi osvity v konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh zmin / V. H. Kremen // Pedahohika i psykholohiia. – 2014. – # 4. – S. 5-10.
11. Li Tsziasi. Metodyka formuvannia khudozhno-proektnykh umin maibutnikh uchyteliv muzyky v protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 – teoriia ta metodyka muzychnoho navchannia / Tsziasi Li. – Odesa, 2018. – 244 s.
12. Li Tsziasi. Kharakterystyka osnovnykh pidkhodiv ta pryntsyviv do formuvannia khudozhno-proektnykh umin maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva / Li Tsziasi // Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 14 : Teoriia i metodyka mystetskoi osvity : zb. nauk. prats. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2017. – Vyp. 22 (27). – Ch. 2. – S. 145-152.
13. Osvitni tekhnolohii: naukovy-metodychnyi posibnyk / O. Piekhota, A. Kiktenko, O. Liubarska ; za zah. red. O. Piekhoty. – K. : A. S. K., 2001. – 489 s.
14. Pulyna A. A. Metod proektiv v praktyce sovremennoho uchytelia : monohrafiia / A. A. Pulyna. – Symferopol : Nata, 2007. – 242 s.
15. Savchenko R. A. Kooperatyvno-diiialnisnyi pidkhid: sutnist i realizatsiia u formuvanni muzychno-pedahohichnoi kompetentnosti pedahohiv doshkilnoi osvity/ R. A. Savchenko // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, problemy: zb. nauk. pr. – # 30. – K.-Vinnytsia, 2012. – S. 238-244.
16. Kholkovska I.L. Tekhnolohii formuvannia zahalnopedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv / I.L. Kholkovska // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: Zbirnyk nauk. pr. - Vypusk 50. – Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2018. – S. 405-409.

УДК 37.013:316.77

DOI 10.31652/2415-7872-2019-59-70-76

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

В. В. Каплінський

У статті окреслено суперечності, що зумовлюють актуальність проблеми, науково обґрунтовано концептуальні засади системи професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах. Провідна ідея дослідження ґрунтується на положенні про те, що

професійне становлення майбутніх учителів в умовах педагогічного університету – це динамічний процес, спрямований на формування готовності до педагогічної діяльності, результатом якого є досягнення інтегрованої цілісності сформованих особистісних і професійних якостей, що проявляються як оптимальні рівні загальнопедагогічної компетентності. Визначено етапи дослідження проблеми професійного становлення майбутнього вчителя: теоретико-аналітичний, діагностично-пошуковий, експериментальний, підсумково-узагальнювальний. Розкрито практичне значення дослідження зазначеної проблеми. Доведено, що застосування авторської технології сприяє як професійному, так і особистісному зростанню студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки. Результати проведеного дослідження свідчать, що запропонований системний підхід до організації професійного становлення створює для студентів реальні можливості віднайти свій власний шлях професійного вдосконалення, поступово здійснюючи перехід на більш високий його рівень: з низького – на базовий, з перетворення репродуктивної діяльності на базовому рівні в реконструктивну на середньому, поступово зростаючи до найвищого творчого рівня.

Ключові слова: майбутні вчителі, професійне становлення, система професійного становлення, загальнопедагогічна підготовка, суб'єкт-суб'єктні відносини, загальнопедагогічна компетентність, педагогічні відеофрагменти, проблемні педагогічні ситуації, професійне самовиховання.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF EXAMINING THE PROBLEM OF PROFESSIONAL FORMATION OF THE FUTURE TEACHER IN THE PROCESS OF GENERAL PEDAGOGIC PREPARATION

V. Kaplinskiy

In this article, peculiar contradictions which prove the actuality of the research are claimed. Conceptual basics of the system of professional formation of future teacher in the process of general pedagogic preparation in pedagogical universities are scientifically justified. The guideline of the research is based on the conception that professional formation of future teachers in the conditions which pedagogical universities provide, is a dynamic process, directed to the formation of readiness to the teaching activity the result of which is achievement of integrated personal and professional qualities that are shown as optimal equals of the general pedagogic competencies. The stages of teacher's professional establishment are determined. They are theoretic analysis, diagnostic research, experimental and conclusive stages. The practical evaluation of this research is shown. It is proved that practical usage of the results of the research contributes to both professional and personal development of students in the process of pedagogic training.

The results of the research claim that this particular approach to the organization of students' professional forming create for them real opportunities to find their own way of professional self-improvement, transferring gradually to its higher level: from low to basic, from changing the reproductive activity to the reconstructive, growing constantly to the highest creative level.

Keywords: future teachers, professional development, general pedagogical training, the system of professional development, general pedagogical competence, subject-subject relations, pedagogical video fragments, problem pedagogical situations, professional self-education.

Розвиток сучасної системи вищої педагогічної освіти в Україні характеризується комплексними реформами, що обумовлені цивілізаційними і соціально-економічними змінами в усьому світі та проблемами входження нашої країни в європейський освітній простір. Особливості реформування університетської педагогічної освіти пов'язані з модифікацією традиційних і пошуком ефективних інноваційних підходів і технологій, суб'єктом продукування яких має бути сучасний учитель як висококваліфікований фахівець педагогічної сфери, творчий та інтелектуальний розвиток якого є обов'язковою умовою успішної самореалізації в майбутній діяльності. Професійне становлення майбутнього учителя, здатного поєднувати науковий світогляд, професійно-педагогічну компетентність, духовну культуру, передусім відбувається в період професійної підготовки у закладі вищої освіти (ЗВО). Базова роль належить загальнопедагогічній підготовці, котра є основою професійного становлення майбутнього вчителя. Тому нині актуальною є проблема переосмислення пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної школи, розробка З огляду на мету, об'єкт і предмет дослідження методологічних та теоретичних засад професійного становлення майбутнього вчителя і створення ефективної системи становлення студента педагогічного університету як професіонала через удосконалення його загальнопедагогічної підготовки.

Аналіз реального стану ефективності професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки дозволяє стверджувати, що заклади вищої педагогічної освіти потребують створення новітньої системи підготовки майбутніх учителів, котра забезпечить їхню конкурентоспроможність на ринку праці та можливості для особистісної самореалізації в професійній діяльності. Останнім часом спостерігається тенденція недооцінювання окремими педагогічними університетами ролі та значення загальнопедагогічного аспекту професійної підготовки, її звуження до вузькоспеціальної, спрямованої на підготовку майбутнього фахівця певного напрямку підготовки

(математика, біолога, філолога), аніж учителя. Внаслідок такого підходу в Україні критично бракує вчителів, які б гармонійно поєднували рівень спеціальної підготовки з високим рівнем загальнопедагогічної компетентності.

Опрацювання філософських, психологічних і педагогічних наукових джерел, аналіз вітчизняної теорії та практики загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів, спрямованої на їхнє професійне становлення, дало змогу окреслити низку наявних суперечностей, що зумовлюють актуальність проблеми дослідження. Це суперечності між: об'єктивною потребою суспільства у підготовці компетентного вчителя, здатного до постійного самовдосконалення і забезпечення якісних результатів педагогічної діяльності впродовж усієї професійної кар'єри та недостатньою обґрунтованістю теоретичних підходів до професійного становлення студентів у процесі їхньої загальнопедагогічної підготовки; інтеграцією України до європейського освітнього простору, що потребує підготовки конкурентоспроможних фахівців та відсутністю новітнього концептуально-методологічного обґрунтування у професійному становленні майбутнього вчителя ролі загальнопедагогічної підготовки; необхідністю суттєвого підвищення соціально-професійної значущості загальнопедагогічної складової педагогічної діяльності сучасного вчителя та низьким рівнем підготовленості педагогічних кадрів до забезпечення цих змін; потребами студентів у професійному становленні як суб'єктів педагогічної діяльності та відсутністю науково-методичної системи, котра б забезпечувала реалізацію цих потреб; належним станом розробленості сучасних концепцій професійного становлення майбутніх учителів різних спеціальностей та недостатньою визначеністю ролі й місця загальнопедагогічної підготовки у цьому процесі; освітньо-розвивальним і виховним потенціалом дисциплін педагогічного циклу і недостатнім рівнем його реалізації та спрямування на професійне становлення майбутніх педагогів у процесі їх викладання; традиційним підходом до формування змісту педагогічних дисциплін, що обмежує підготовку майбутніх учителів на функціональному рівні, та пошуком шляхів його вдосконалення в напрямках забезпечення не лише когнітивних, а й мотиваційно-ціннісних, діяльнісно-комунікативних, особистісно-поведінкових та рефлексивних складових; необхідністю становлення нової педагогічної парадигми освіти, що акцентує увагу на створенні умов для професійно-особистісного зростання майбутніх фахівців, та недостатнім упровадженням відповідних практично орієнтованих технологій формування загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення студента; необхідністю створення сприятливих педагогічних умов для професійного становлення майбутніх учителів та недостатністю їх теоретичного обґрунтування і методичного забезпечення у педагогічних ЗВО.

Базовими для обґрунтування проблеми професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя є педагогічні дослідження В. Андрушенка, І. Беха, Г. Васяновича, С. Гончаренка, Р. Гуревича, Е. Зєра, І. Зязюна, О. Кокуна, Л. Мітіної, В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Пуховської, В. Радула тощо. Професійне становлення та розвиток особистості майбутнього вчителя в умовах професійної підготовки в закладах вищої педагогічної освіти досліджували О. Акімова, О. Антонова, Н. Бідюк, М. Гриньова, О. Дубасенюк, М. Кадемія, А. Коломієць, М. Лещенко, О. Савченко, В. Шахов та ін.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення зазначеної проблеми, свідчить про багатовекторний пошук науковців у цьому напрямі: вивчення філософських засад (О. Базалук); психологічних умов професійного становлення студентів ЗВО (І. Лотова, А. Маркова); шляхів оптимізації професійного становлення вчителя (В. Орлов); чинників, що сприяють професійному зростанню особистості (В. Андронов, О. Вознюк, А. Деркач, В. Петрук, О. Коберник, О. Огієнко); особливостей педагогічної підтримки розвитку особистості (О. Газман) тощо.

У контексті дослідження особливої теоретико-методологічної ваги набувають наукові розробки проблеми професійної підготовки вчителів, які висвітлено в працях А. Алексюка, Є. Барбіної, В. Галузяка, Н. Кузьміної, Н. Лазаренко, В. Лугового, С. Сисоєвої, Л. Шевченко та ін.

Суттєвий інтерес для нашого дослідження становлять праці, де розглядаються виховні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів різних напрямів: технологій (В. Бойчук), музики (Б. Брилін), фізичного виховання (І. Асаулюк, Н. Степанченко), початкової школи (О. Голюк, О. Демченко, М. Чепіль) тощо.

Проблемам професійного становлення вчителів різних напрямів підготовки присвячено чимало дисертаційних робіт, зокрема досліджувались теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку (В. Фрицюк), професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін (В. Орлов), майбутніх тренерів-викладачів (Є. Павлюк); професійного становлення педагога в інформаційному середовищі (Г. Абрамян), у процесі гуманітарної підготовки (О. Булгакова), у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» (Л. Малаканова), в освітньому процесі педагогічного коледжу (С. Абрамович, А. Билков); педагогічні умови становлення професійної діяльності майбутнього вчителя (Н. Святкіна), професійного становлення молодих учителів (Л. Литвин, С. Петрусенко, Т. Чувакова), майбутніх учителів музики (Ю. Локарева, А. Петелін,

Я. Сверлюк), математики (О. Ковальчук); педагогічна діагностика професійного становлення майбутнього вчителя у ЗВО (Г. Микитюк, О. Фадєєва) та ін.

Аналіз наукової літератури з проблеми професійного становлення майбутнього вчителя свідчить про різнобічне розроблення певних аспектів визначеної проблеми, але недостатньо дослідженою залишається система професійного становлення майбутнього вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки в умовах педагогічного університету, її методологічне та теоретичне обґрунтування. Більшість наукових праць присвячено становленню учителя-професіонала певного напрямку підготовки. Актуальність означеної проблеми, необхідність розв'язання окреслених суперечностей, відсутність фундаментальних системних досліджень проблеми професійного становлення майбутнього вчителя, зокрема в процесі загальнопедагогічної підготовки, зумовили вибір означеної проблеми дослідження.

Мета дослідження зазначеної проблеми полягає в теоретичному обґрунтуванні системи професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки. Для її реалізації передбачено вирішення низки завдань і поетапна презентація їх результатів в наступних наукових статтях, а саме: дослідити теоретико-методологічні засади професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки, здійснити феноменологічний аналіз основних понять; з'ясувати сутність та компонентну структуру категорії «загальнопедагогічна компетентність» як результату професійного становлення майбутнього вчителя; визначити критерії, показники, схарактеризувати рівні сформованості загальнопедагогічної компетентності та визначити стан професійного становлення майбутніх учителів у педагогічному університеті; обґрунтувати концепцію професійного становлення майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки у ЗВО; розробити та експериментально перевірити систему професійного становлення майбутніх учителів у педагогічному університеті; визначити і обґрунтувати організаційно-педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки; спроектувати модель системи професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки; розробити та запровадити в освітню практику технологію та відповідне методичне забезпечення професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у ЗВО.

Провідна ідея дослідження ґрунтується на положенні про те, що професійне становлення майбутніх учителів в умовах педагогічного університету – це динамічний процес, спрямований на формування готовності до педагогічної діяльності, результатом якого є досягнення інтегрованої цілісності сформованих особистісних і професійних якостей, що проявляються як оптимальні рівні загальнопедагогічної компетентності.

Концепція дослідження містить три взаємозалежні концепти, що за умови поєднання розкривають теоретичну і практичну сутність та визначені базою реалізації провідної ідеї, досягнення мети та розв'язання окреслених завдань.

Методологічний концепт містить концептуальні положення філософії, психології, педагогіки; теорію систем і педагогічних систем; урахує культурно-освітні, історичні закономірності розвитку суспільства; ґрунтується на фундаментальних наукових підходах, що були використані в процесі дослідження: системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, полісуб'єктний, синергетичний, інтегративний, структурно-функціональний тощо. Враховано психологічні підходи, що відображають особливості становлення особистості: психодинамічний (З. Фрейд), аналітичний (К. Юнг), соціокультурний (К. Хорні), диспозиційний (Г. Олпорт), біхевіористичний (Б. Скіннер), когнітивний (Дж. Келлі), феноменологічний (К. Роджерс), соціально-психологічний (А. Петровський).

Теоретичний концепт визначає систему вихідних параметрів, що забезпечують розуміння сутності особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя як процесу розвитку інтегративної характеристики особистості – загальнопедагогічної компетентності, котра поєднує в собі знання, вміння, навички, педагогічні здібності, духовну, соціальну, психологічну, мотиваційну зрілість та сформованість самості особистості. Результатом професійного становлення педагога є його загальнопедагогічна компетентність, що трактується як інтегративна якість, яка визначає його професійну готовність, професійну спрямованість і особливості вияву на оптимальному рівні компонентів сфери професійної діяльності та потребує тривалого періоду професійно зорієнтованого розвитку.

Технологічний концепт передбачає визначення компонентів, критеріїв і рівнів сформованості загальнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя як узагальненого результату професійного становлення студентів педагогічного університету. Розроблення системи професійного становлення в процесі загальнопедагогічної підготовки здійснюється у відповідності з базовими критеріями технологічності: а) концепція особистісно зорієнтованого професійно-педагогічного розвитку вчителя як основа побудови і функціонування системи; б) програмування професійного становлення з урахуванням потреб, інтересів та індивідуальних особливостей студентів, якому передують самопізнання і самооцінка;

в) поетапність професійного становлення, що супроводжується особистісним розвитком на основі різних видів рефлексії; г) керованість і самокерованість професійного становлення; д) визначення організаційно-педагогічних умов та відбір оптимальних способів їх технологічного забезпечення, ефективність котрих визначається гарантією досягнення результатів у формуванні загальнопедагогічної компетентності і вдосконалення професійно-педагогічної майстерності; е) відтворюваність результатів впровадження розробленої системи та можливість застосувати її іншими суб'єктами у змінених умовах. Досліджуючи проблему професійного становлення, ми припустили, що ефективне цього процесу може бути забезпечена, якщо він здійснюватиметься на основі розробленої системи, що ґрунтується на сучасних освітніх парадигмах і концепціях і включає відповідні організаційно-педагогічні умови: формування мотиваційної основи особистості майбутнього вчителя шляхом організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента; інтегрування теоретичної та практичної складових загальнопедагогічної підготовки шляхом залучення студентів до аналізу професійно-педагогічних відеофрагментів; збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя як важливої складової його професійного становлення засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій; реалізація освітньо-виховних можливостей позааудиторної роботи в контексті професійно-особистісного становлення студентів; стимулювання майбутніх педагогів до особистісно-професійного самовиховання в процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Для досягнення мети дослідження та розв'язання його завдань передбачалось використання комплексу дослідницьких методів: *теоретичних* – аналіз освітньо-нормативних документів, філософської, психологічної, педагогічної й методичної літератури з метою виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми, вивчення концептуальних положень і категорій дослідження та обґрунтування авторської концепції; *аналіз досвіду роботи* педагогічних ЗВО та власного досвіду загальнопедагогічної підготовки студентів з метою виявлення рівня та визначення ефективних шляхів їхнього професійного становлення; *структурно-системний аналіз*, узагальнення та систематизація теоретичних і експериментальних даних; *моделювання* структурно-логічних і змістових основ структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов професійного становлення майбутнього вчителя; *емпіричні* – спостереження і само-спостереження, анкетування, усне та письмове опитування, тестування, бесіди, інтерв'ювання, самоаналіз, контент-аналіз, самооцінювання і експертне оцінювання; *педагогічний експеримент*, технології діагностики з метою апробації організаційно-педагогічних умов та моделі системи професійного становлення; методи статистичної обробки даних для перевірки достовірності результатів експериментального дослідження.

Здійснювалось дослідження у чотири етапи. На *теоретико-аналітичному відбувалось* вивчення теорії та практики загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО; системний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; визначення методологічних засад професійного становлення; накопичення емпіричного матеріалу; конкретизація мети й завдань дослідження; розроблення методики теоретичного й експериментального дослідження, критеріїв і показників загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення майбутніх педагогів. *Діагностично-пошуковий* передбачав дослідно-експериментальну перевірку стану професійного становлення майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки; теоретичне обґрунтування й розроблення системи професійного становлення майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки та науково-методичного забезпечення цього процесу; уточнення завдань і методів дослідження; підготовка формувального експерименту. Під час *експериментального* здійснювалась дослідно-експериментальна перевірка робочих гіпотез, концептуальних положень, організаційно-педагогічних умов професійного становлення майбутніх учителів у процесі загальнопедагогічної підготовки; аналіз проміжних результатів дослідження; корекція експериментальних методик і науково-методичного забезпечення, їх апробація й упровадження в навчальний процес. *Підсумково-узагальнювальний* був спрямований на оброблення та систематизацію даних формувального етапу експерименту, порівняння їх з прогнозованими; узагальнення одержаних даних, формулювання загальних висновків і рекомендацій щодо впровадження результатів дослідження; визначення перспектив подальшого вивчення окресленої проблеми; підготовка та видання монографії; оформлення матеріалів науково-дослідної роботи.

Слід акцентувати увагу на практичному значенні дослідження, яке полягало в розробленні та впровадженні технології професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки. Запропонований комплекс організаційно-педагогічних умов, форм, методів, технологій передбачається використовувати з метою вдосконалення професійної підготовки вчителя загалом і його професійного становлення в процесі загальнопедагогічної підготовки зокрема для розробки лекційних курсів, спецкурсів і семінарських занять, практикумів та спецпрактикумів з педагогіки у ЗВО. Вони можуть доповнити зміст навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» тощо. Практичне значення мають розроблені методичні рекомендації щодо професійного становлення студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки, що, зокрема, знайшло відображення в авторських монографіях: «Професійне

становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика, «Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування»; навчальних посібниках: «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення», «Методика викладання у вищій школі», «Загальнопедагогічна підготовка до курсового та комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)», «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури».

Основні положення, результати і висновки планується в подальшому використовувати в дослідженнях з теорії й методики професійної освіти, для розроблення галузевих стандартів нового покоління, застосовувати в підготовці педагогів за різними освітньо-кваліфікаційними та науковими рівнями.

Ідеї професійного становлення педагога пронизують зміст і методику навчальних дисциплін «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Методика викладання у вищій школі», «Виховна діяльність викладача вищого закладу освіти», викладання яких забезпечується автором, що суттєво підвищує якість загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів.

Реалізацією конкретного педагогічного задуму стала розроблена технологія становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки, в основі якої лежать детерміновані цільовими настановами відповідні методологічні підходи; комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених педагогічних впливів, дій, операцій, спрямованих на конкретний очікуваний результат – забезпечення якісного професійного становлення студентів. Технологія передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію, педагогічну підтримку, спрямовані на включення студента в активну діяльність, що забезпечує успішність професійного становлення шляхом зміцнення мотиваційної основи його особистості, ціннісного ставлення до знань, формування міцного когнітивного фундаменту та безперервного професійного самовдосконалення з урахуванням принципів цілеспрямованості, послідовності і наступності його фаз, професійної самосвідомості, самоорганізації індивідуальних траєкторій руху до вершин професіоналізму, перспективності, практичної спрямованості, творчої активності, самостійності.

Елементи педагогічної технології розраховані на їх відтворення, застосування, адаптацію до змінюваних умов, подальше вдосконалення та розвиток будь-яким викладачем, що здійснює загальнопедагогічну підготовку, а їх комплексне використання гарантує досягнення запланованих результатів. Органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, котрі містять критерії, показники та інструментарій вимірювання загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення. Етапи технологічного процесу професійного становлення (професійно-орієнтувальний, процесуально-діяльнісний, рефлексивно-коригувальний) відповідають його стадіям, узгоджуються з організаційно-педагогічними умовами й передбачають наступність і взаємозумовленість формування компонентів загальнопедагогічної компетентності. У технології домінують методи та форми, орієнтовані на позиціонування студентів як суб'єктів навчання та особистісно-професійного самовдосконалення (проблемні завдання; аналіз професійно-педагогічних відеофрагментів, розв'язання педагогічних ситуацій, моделювання індивідуальних творчих проектів, конкурси педагогічної майстерності тощо), що в поєднанні з сучасними ІКТ дають змогу розвивати всі компоненти становлення професіонала.

У статті визначено систему вихідних параметрів, що забезпечують розуміння сутності особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя як процесу розвитку інтегративної характеристики особистості – загальнопедагогічної компетентності, котра поєднує в собі знання, вміння, навички, педагогічні здібності, духовну, соціальну, психологічну, мотиваційну зрілість та сформованість самості особистості. Три взаємозалежні концепти концепції дослідження за умови поєднання розкривають теоретичну і практичну сутність та визначені базою реалізації провідної ідеї, досягнення мети та розв'язання окреслених завдань. В процесі дослідження доведено ефективність розробленої авторської технології професійного становлення майбутнього вчителя з її відповідним методичним забезпеченням. Аналіз виявленої динаміки професійного становлення студентів засвідчує ефективність розробленої технології, ключові положення якої передбачено конкретизувати і презентувати в наступних наукових статтях з зазначеної проблеми.

Література

1. Акімова О. В. Методичні рекомендації до комплексного екзамену для студентів спеціальності «Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного рівня магістра / Акімова О. В., Каплінський В. В., Хамська Н. Б. – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2015. – 49 с.
2. Гуревич Р. С. Лекторська майстерність викладача вищої школи як важлива умова успішності викладацької діяльності. Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів: мат. наук.-практ. конф. / Гуревич Р. С., Каплінський В. В. – Х.: НТУ «ХП», 2017. – С.13-17.
3. Каплінський В. В. Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування: монографія / Каплінський В. В. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 154 с.
4. Каплінський В. В. Професійне становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика: монографія / Каплінський В. В. – Вінниця: «Твори», 2018. – 492 с.

5. Професійне становлення особистості майбутнього вчителя: монографія / Акімова О. В., Галуз'як В. М. та ін. – Вінниця: «Твори», 2018. – 340с.
6. Каплінський В. В. Специфіка комунікативних умінь як інструменту виховного впливу / Каплінський В. В., Хорунжевський Л. Є. // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. 34. – С. 64 – 68.
7. Орлов В. Професійне становлення особистості педагога у вимірах класичної методології / Орлов В. // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка.– 2014.– № 8.– С. 103-111.
8. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences / Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. – Kielce, 2016. – P. 98 – 101.

References

1. Akimova O. V. Metodychni rekomendatsii do kompleksnoho ekzaminu dlia studentiv spetsialnosti «Pedagogika vyshchoi shkoly» osvithno-kvalifikatsiinoho rivnia mahistra / Akimova O. V., Kaplinskiy V. V., Khamska N. B. – Vinnytsia: TOV «Firma «Planer», 2015. – 49 s.
2. Hurevych P. C. Lektorska maisternist vykladacha vyshchoi shkoly yak vazhlyva umova uspishnosti vykladatskoi diialnosti. Naukova shkola akademika I. A. Ziaziuna u pratsiakh yoho soratnykiv ta uchniv: mat. nauk.-prakt. konf. / Hurevych P. C., Kaplinskiy V. V. – Kh.: NTU «KhPI», 2017. – S.13-17.
3. Kaplinskiy V. V. Zahalnopedagogichna kompetentnist uchytelia: osoblyvosti, skladnyky, shliakhy formuvannia: monohrafiia / Kaplinskiy V. V. – Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2016. – 154 s.
4. Kaplinskiy V. V. Profesiine stanovlennia maibutnoho vchytelia v protsesi zahalnopedagogichnoi pidhotovky: teoriia i praktyka: monohrafiia / Kaplinskiy V. V. – Vinnytsia: «Tvory», 2018. – 492 s.
5. Profesiine stanovlennia osobystosti maibutnoho vchytelia: monohrafiia / Akimova O. V., Haluziak V. M. ta in. – Vinnytsia: «Tvory», 2018. – 340s.
6. Kaplinskiy V. V. Spetsyfika komunikatyvnykh umin yak instrumentu vykhovnoho vplyvu / Kaplinskiy V. V., Khorunzhevskiy L. Ye. // Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Ser. Pedagogika i psykholohiia. – 2011. – Vyp. 34. – S. 64 – 68.
7. Orlov V. Profesiine stanovlennia osobystosti pedahoha u vymirakh klasychnoi metodolohii / Orlov V. // Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Ser.: Profesiina pedagogika.– 2014.– # 8.– С. 103-111.
8. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences / Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. – Kielce, 2016. – P. 98 – 101.

УДК 378.016:37.012.3

DOI 10.31652/2415-7872-2019-59-76-81

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

В. І. Майковська

orcid.org/0000-0001-8165-0395

Статтю присвячено проблемі запровадження в освітній процес сучасних наукових підходів з метою формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування. Відзначено, що питання розвитку підприємницької компетентності як однієї з професійних характеристик розглядається не як проблема менеджменту, а як засіб формування захисних, превентивних механізмів існування особистості в ринковому суспільстві. Установлено, що теоретичне обґрунтування сутності підприємницької компетентності має здійснюватись на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому й технологічному рівнях методологічного знання. Виявлено, що на загальнонауковому рівні формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування ґрунтується на реалізації системного, діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного й акмеологічного підходів. Розглянуто значення кожного з підходів для визначення рівня сформованості підприємницької компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування за відповідними критеріями.

Ключові слова: підприємницька компетентність, сфера обслуговування, системний підхід, діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, аксіологічний підхід, акмеологічний підхід.